Prof. Tuula Linna

Lausunto lakivaliokunnalle

HE 111/2022 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi nostettavia edustajakanteita koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

Kiitän lakivaliokuntaa tilaisuudesta saada lausua otsikkoasiassa ja totean kunnioittaen seuraavaa.

1. Asioiden jakautuminen eri tuomioistuimiin

Esitys on asiantuntevasti ja huolellisesti laadittu, joskin esitän seuraavat kriittiset huomiot.

Kyseessä on osittain harmonisoiva edustajakannedirektiivi, jonka kansallinen implementointi on jaettu siten, että kollektiiviset hyvityskanteet käsittelee ensimmäisenä asteena Helsingin käräjäoikeus ja kieltotoimenpidevaatimukset puolestaan markkinaoikeus. Tämä jako noudattaa kansallista jakoa yleis- ja erityistuomioistuinten välillä. Toisaalta tällainen eriyttäminen johtaa helposti kahden kertaiseen todisteluun ja saattaa johtaa raskaisiin oikeudenkäyntikuluvastuisiin elinkeinonharjoittajalle. Etenkin pieni elinkeinonharjoittaja saattaa joutua vaikeaa tilanteeseen kahdenkertaisen oikeudenkäyntikuluriskin suhteen.

Toinen malli olisi ollut se, että markkinatuomioistuin olisi käsitellyt korvausvaateet kieltotoimenpidevaateiden liitännäisasioina.

Kummallakin ratkaisumallilla on puolensa. Ottaen huomioon suomalaisen tuomioistuinlaitoksen erittäin tiukka resurssitilanne ja se, että oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetussa laissa (2013/100, MaOL) tunnetaan suhteellisen laajasti liitännäisten riita-asioiden käsittely, olisin painottanut enemmän prosessi-ekonomisia seikkoja. Lisäksi voidaan todeta, että markkinaoikeudellisetkin asiat käsitellään riita-asioista säädetyssä menettelyssä.

Kompromissiratkaisu olisi voinut olla sama malli kuin rikos- ja riita-asioiden adheesiossa, jossa korvausasia voidaan käsitellä rikosasian yhteydessä, mutta erottaa asiat, jos korvausasian käsittely viivyttäisi tai laajentaisi liikaa rikosasian käsittelyä.

Kannattaisi ehkä vielä harkita sitä vaihtoehtoa, että jos kieltotoimenpidevaatimukseen liittyvät hyvitykset ovat sen luonteisia, että markkinaoikeus voisi ne ilman kieltoasian huomattavaa viivytystä käsitellä, markkinatuomioistuimella olisi toimivalta kieltotoimenpideasian liitännäisasiana käsitellä myös hyvitysasiat. Jos sen sijaan hyvitysten määrä tai laatu ei olisi selväpiirteinen ja vaatisi muunlaista todistelua ja selvittelyä kuin kiellon määrääminen, markkinatuomioistuin voisi jättää hyvitysasian tutkimatta. Jäisi sitten oikeutetun edustajan harkintaan, nostetaanko hyvitystä koskeva kanne Helsingin käräjäoikeudessa ja missä vaiheessa se nostetaan.

En näe eroa sillä, kootaanko hyvityksensaajaryhmä käräjäoikeutta vai markkinatuomioistuinta varten. Kannatan sitä, että jos hyvitystä vaaditaan, tulee ryhmä koota joka tapauksessa opt in –menettelyllä, jotta tiedetään, kenelle hyvitystä maksetaan ja siten vältetään myöhemmät erimielisyydet hyvitykseen oikeutetuista. Oma kysymyksensä on, pitäisikö sallia myös ”jälki-ilmoittautuminen”. Tältä osin voitaisiin myös markkinatuomioistuimessa soveltaa ryhmäkannelain 8 §:ää.

2. Muita huomioita

Tuomioistuinresurssien osalta voidaan todeta, että vaikka puheena olevia asioita voidaan otaksua olevan lukumääräisesti vähän, yksittäinen asia saattaa olla varsin työläs ja laaja. On tärkeää, että tuomioistuinten resurssitilannetta seurataan tarkoin.

Neuvotteluvelvollisuuden ulottaminen myös oikeutettuihin järjestöihin olisi perusteltua. Neuvotteluvelvollisuus voitaisiin lisätä lakiin siihen muotoon, että ennen käsittelyn aloittamista tuomioistuin tiedustelee, onko asiassa yritetty saada aikaan neuvotteluin ratkaisua. Jos ilmoitetaan, että on neuvoteltu tuloksetta, käsittely alkaa. On epäjohdonmukaista se, että asianajajilla on velvollisuus etsiä sovintoa, mutta järjestön omalla juristilla ei.

> Vertailun vuoksi voidaan mainita velkajärjestelylain (57/1993) 11 §, jonka mukaan ennen velkajärjestelyn hakemista velallisen on selvitettävä mahdollisuudet päästä velkojien kanssa sovintoratkaisuun velkojensa järjestelemisestä, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta velallisen vähäisen maksukyvyn, velkojien suuren lukumäärän, tuntemattomien velkojien tai muun syyn vuoksi. Velkojan tulee hyvän luotonanto- ja perintätavan mukaisesti myötävaikuttaa sovinnon syntymiseen. Lisäksi voidaan todeta, että OK 5 luvun mukaan tuomarin tulee joka tapauksessa selvittää asiassa sovinnon mahdollisuus.

Kieltotoimenpidevaatimus saattaa johtaa uhkasakon määräämiseen. Ilmeisesti silloin sovelletaan uhkasakkolakia, jos muuta ei säädetä. Uhkasakkolakiin on hallituksen esityksessä yksi hieman epäselvä viittaus (s. 29). MaOL:ssa ei ilmeisesti ole viittausta uhkasakkolakiin.

Voidaan esittää kysymys, onko oikeutettujen yksikköjen valvonta riittävällä tasolla, toisin sanoen esimerkiksi tilintarkastus ja mahdollisuus erityistarkastukseen? Voidaan pohtia, tulisiko oikeutetuilla yksiköillä olla vuosittain olla jonkinlainen raportointivelvollisuus oikeusministeriölle. Tällaisten raporttien vastaan ottaminen tuskin edellyttäisi oikeusministeriöltä kovin suurta työpanosta. Joka viides vuosi tapahtuva arviointi ei välttämättä ole riittävä.

Lisäksi 12 kuukauden toiminta ei vaikuta kovin vakiintuneelta, vaikka tosiasiallista toimintaa kuluttajien hyväksi edellytettäisiin. Kyseessä on hyvin väljä kriteeri. Se, että ulkomainen kuluttajajärjestö voisi saada asiavaltuuden Suomessa 12 kuukauden toimintahistorialla, ei ole niin merkittävä asia, että sen perusteella kansallinen ratkaisu tulisi tehdä. Ulkomaisten järjestöjen valvontahan saattaa olla eri tavoin järjestetty kuin suomalaisten järjestöjen.

Onko syytä jättää ilmoittautumismaksun suuruus sen varaan, että sen tulee olla kohtuullinen? Pitäisikö olla lisäksi edellytys, että se ei saa tosiasiallisesti estää vähävaraiseltakaan kuluttajalta oikeuksiin pääsyä?

Tulisi harkita, pitäisikö oikeutetun yksikön ottaa ulkoiselta rahoittajalta vakuutus, että sillä ei ole intressiristiriitaa suhteessa vastaajana olevaan elinkeinonharjoittajaan.

Lisäksi ulkopuolisen rahoituksen ehtoja ei säänneltäisi mitenkään – ulkopuolisen rahoittajan kanssa tehdyn rahoitussopimuksen tulisi olla kohtuullinen kuluttajan kannalta niin, ettei pääosa voitetusta määrästä mene ulkopuoliselle rahoittajalle. Olisin pitänyt huomattavasti asianmukaisempana järjestyksenä sitä, että ensin

olisi saatu ulkopuolisesta riitarahoituksesta yleiset normit ja vasta sitten olisi menty tällaiseen pistemäiseen sääntelyyn. - Kärjistäen ilmaisten on suuri muutos, jos hieman yli vuoden toiminut yhdistys saa asiavaltuuden asiassa, jolle on hankkinut ulkopuoliset rahoituksen, jonka valvonta jää tuomioistuimen ja vastaajana olevan elinkeinonharjoittajan väitteiden varaan. Ymmärrän sen, että yhteiskunnalla ei ehkä ole varoja avustaa oikeutettuja järjestöjä vaan rahoitus haluttaisiin ulkopuolisilta tahoilta. Näin avoimeksi jäävä lainsäädäntö saattaa sisältää kuitenkin paljon riskejä.

Esityksessä ehdotetaan, että kieltotoimenpidevaatimus keskeyttää (mutta ei katkaise) vanhentumisajan kulumista. Pidän sääntelyä perusteltuna ja olisi hyvä, jos vastaava yleisempi muutos olisi tehty vanhentumislakiin. Nyt seurauksena on vanhentumislainsäädännön pirstaloituminen. Yksi kysymysmerkki on lisäksi se, mistä ajankohdasta vanhentuminen lasketaan – lasketaanko vanhentuminen koko kollektiivin osalta esimerkiksi viimeisen vahinkotapahtuman mukaan?

Helsingissä 11.11.2022

Tuula Linna, OTT, VT

Prosessioikeuden professori, Helsingin yliopisto

tuula.linna@helsinki.fi

p. 050 311 93 50